

В статье описана структура авторского педагогического программного средства «Химия, 7 класс», приведены методические рекомендации по его использованию в учебном процессе общеобразовательных учебных заведений, охарактеризованы преимущества использования педагогических программных средств в учебном процессе, описано возможности применения информационно-коммуникационных технологий для повышения интереса учащихся к изучению химии и организации учебного процесса по классно-урочной системе и самостоятельной внеклассной работы учащихся для углубления знаний.

Ключевые слова: химия, педагогическое программное средство, словарь химических терминов, интерактивный плакат, триггер, Microsoft Office SharePoint Designer, интерактивная презентация, опорная схема, LearningApps, MyTestX, Windows Movie Maker.

The paper describes the structure of the author's educational software «Chemistry, Grade 7» are guidelines on its use in the educational process in secondary schools, described the benefits of using educational software in educational process, described the possibility of using information and communication technologies to improve pupils' interest study of chemistry and school organization on class-task system and independent of extracurricular activities for students to deepen knowledge.

Keywords: chemistry, educational software tool Dictionary chemical terms, an interactive poster, trigger, Microsoft Office SharePoint Designer, interactive presentation, reference scheme, LearningApps, MyTestX, Windows Movie Maker.

УДК 373.5.017.4

Р.Л. Сойчук
м. Київ, Україна

СУТНІСТЬ ТА ПРОВІДНІ ПРИНЦИПИ ВИХОВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОГО САМОСТВЕРДЖЕННЯ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ

Постановка проблеми. Вибір українством європейського шляху свого розвитку та ті буремні виклики, що постали перед незалежною соборною Українською державою-нацією, актуалізують проблему виховання національного самоствердження учнівської молоді, що передбачає розвиток самодостатньої особистості громадянина Української держави-нації, сприяння її психологічній адаптації в умовах трансформаційних суспільно-політичних змін, здатності до мобілізації всього свого інтелектуально-духовного потенціалу для досягнення успіху в різних сферах життєдіяльності, керуючись інтересами українського народу.

Аналіз попередніх досліджень. Виховання національного самоствердження учнівської молоді характеризується комплексністю стратегії розвитку наскрізної національної системи виховання підростаючого покоління, що охоплює всі сфери і суб'єктів життєдіяльності загальноосвітнього навчального закладу та визначається гуманістичними орієнтирами та ідеями і базується на повазі до вихованця як унікальної особистості, його гідності та прав. Гуманістичні положення формування і розвитку особистості покладено в основу особистісно орієнтованого виховання, що інтегрує в собі демократичні засади розвитку особистості як суб'єкта культури і власного життя. Аналіз стану розробленості проблеми засвідчив, що до ідеї особистісно орієнтованого виховання зверталися філософи, психологи і педагоги, серед яких плеяда науковців: І. Бех, Т. Дем'янюк, М. Євтух, О. Киричук, К. Чорна та ін. Психолого-педагогічний аспект національного самоствердження учнівської молоді, шляхи формування національних цінностей, національної свідомості й самосвідомості, національної ідентичності та психологічні механізми поведінки особистості висвітлено в наукових працях Г. Балла, І. Бека, М. Боришевського, О. Вишневського, М. Савчин, Л. Снігур та ін. Відповідно особистісно орієнтоване виховання виступає як цілеспрямований і свідомо здійснюваний процес особистісної, суб'єкт-суб'єктної взаємодії вихователя і вихованця та передбачає створення соціокультурного середовища для повноцінного інтелектуально-духовного розвитку особистості як суб'єкта активної діяльності, самотворення та самоствердження [1; 2].

Мета статті — з'ясувати сутність національного самоствердження учнівської молоді та визначити провідні принципи виховання зазначеного феномену.

Виклад основного матеріалу. Національне самоствердження особистості слід розглядати як інтегративну властивість особистості, що виявляється у сформованості позитивної національної ідентичності, виборі своєї активної соціальної і громадянської позиції в суспільстві, що характеризується відповідальністю перед своєю нацією, готовністю відстоювати й захищати її національні інтереси. Національне самоствердження пов'язане з мобілізацією всього свого інтелектуально-духовного потенціалу особистості для досягнення успіху в інтересах українського народу та утвердження цінності української нації.

Виховання національного самоствердження учнівської молоді повинно базуватися на врахуванні історико-філософських, культурологічних, психолого-педагогічних аспектів зародження, розвитку та становлення національної системи виховання, визначення національного змісту та пріоритетних напрямів сучасного виховання в умовах єдиного Європейського простору та полікультурності освітнього середовища. Виховний процес повинен здійснюватися відповідно до державної освітньої політики на засадах загальнолюдських і національних цінностей, досягненнях світової та вітчизняної педагогіки. Вибудовуючи модель виховання національного самоствердження памолоді на фундаментальних засадах та враховуючи потреби сучасності, ми відповідаємо на актуальні питання національного виховання, періоду історичного розвитку і становлення української нації, а саме щодо створення сучасної цілісної національної системи виховання підростаючого покоління. Спираючись на глибинні національно-виховні традиції свого народу, сучасна система національного виховання враховує різні підходи, форми, методи і засоби щодо об'єкта наукового пошуку. Ми дотримуємося думки, що виховання національного самоствердження учнівської молоді охоплює всю складну багаторівневу систему підготовки памолоді до успішної життєдіяльності на засадах збереження наступності духовного і морального досвіду поколінь українського народу та виконанні обов'язків перед Українською державою-нацією. Дієвість такої складної системи забезпечується єдністю і злагодженістю її рівнів та суб'єктів діяльності, а саме: органів державної влади та усіх інституцій громадянського суспільства. Це у свою чергу сприяє виробленню відповідної національної політики, підвищенню статусу національного виховання в загальноосвітніх навчальних закладах, гармонізації суспільного і сімейного виховання, інтенсифікації виховної діяльності та, власне, громадської діяльності у своїй громаді, шляхом налагодження партнерських стосунків між усіма суб'єктами виховного процесу. Адже від особистого ставлення представників влади і громадськості до проблеми формування національного самоствердження підростаючого покоління та від рівня сформованості національної ідентичності особистості, її громадянської позиції та здатності компетентно відстоювати інтереси держави-нації залежить подальший поступ незалежної демократичної країни. Схиляємося до думки, що всі громадяни, незалежно від їхнього етнічного походження, релігійного та соціального статусу тощо, становлять українську націю як поліетнічну спільноту, що складається із представників титульної української нації та всіх етнічних спільнот, які проживають в Україні та вважають її своєю Батьківщиною, які ідентифікують себе як громадяни Української держави і в яких ствердилося українське світовідчуття, світосприймання та світорозуміння.

Згідно зі стратегічними нормативними документами («Концепція національного виховання», «Національна програма виховання дітей та учнівської молоді в Україні» та інші), що відповідають культурологічним орієнтаціям та етнічним особливостям, визначають загальне спрямування виховного процесу, його зміст, завдання й основні принципи виховання.

Відповідно до означеного головною умовою реалізації завдань виховання національного самоствердження є принцип національної спрямованості виховного процесу, який безпосередньо пов'язаний із формуванням в учнівській молоді національної самосвідомості, любові та поваги до рідної землі, народу, культури, що надзвичайно необхідно для її подальшого національного самовизначення та здатності зберігати свою національну ідентичність.

Сформованість позитивної національної ідентичності особистості як українця сприяє творенню консолідованої української політичної нації, адже саме це становить осердя повноцінного українського громадянського суспільства, до якого прагне кожний свідомий громадянин України. Саме у відданості Українській державі-нації вбачається головна запорука злагоди в суспільстві на шляху до процвітання, а гарантом розбудови та міцності держави-нації є засади високої моральності усього суспільства та кожного громадянина зокрема. О. Вишневський зазначає, що «...специфічною метою українського виховання є і прищеплення державницького світогляду, коли свою долю та своє особисте щастя людина пов'язує з власною, упорядкованою державою, що має міцні моральні підвалини і добрі та шановані людьми закони» [3, с. 145].

Наступним провідним принципом національного виховання є принцип демократизації виховного процесу, який перебуває в тісному взаємозв'язку із гуманістичною спрямованістю співпраці, співтворчості педагогічного та учнівського колективів, вірою в творчі сили та повагою до суверенітету особистості, а саме її гідності, прав та свободи виявлення. Реалізація принципу гуманізації виховного процесу передбачає створення умов для творчого розвитку особистості та зосередження уваги на дитині як вищій цінності, урахування її вікових та індивідуальних особливостей; визначає особистісну програму її розвитку, життєвого визначення. Урахування психолого-фізіологічних, індивідуально-типологічних та психолого-педагогічних особливостей багатогранної цілісної природи особистості у процесі виховання національного самоствердження учнівської молоді довершується принципом природовідповідності.

Принцип культуровідповідності полягає в природному, нерозривному зв'язку з історією народу, його мовою, культурними традиціями, звичаями, обрядами, що є джерелом культурологічного процесу, зорієнтованого на формування базису культури особистості та збереження духовної єдності минулого-теперішнього-майбутнього поколінь. На основі означеного принципу здійснюється реалізація наступного принципу інтеркультурності, що передбачає інтегрованість української культури в європейський та світовий простір та забезпечує передумови для виховання особистості зі сформованою позитивною національною ідентичністю, глибоким усвідомленням значущості всього позитивного, що створюється нацією та отримується у процесі міжнаціонального спілкування, пройняте почуттям національної гідності й гордості та рівноправного й толерантного ставлення до кожної з націй, етнічних спільнот. Водночас базується на системі ідей, цінностей і дій, що передбачає сприяння рівноправного й взаємовигідного співіснування на одній території представників різних етнічних культур, соціальних груп та вироблення й встановлення норм і правил взаємодії. Дотримання цього принципу у вихованні національного самоствердження учнівської молоді на гуманістичних засадах формує ціннісне ставлення до людини, розуміння єдності людства і спектральності культур, що передбачає соціальну компетентність вихованця, тобто знання, переконання в необхідності орієнтування на гуманістичні цінності у різних видах спільної діяльності та вміння вибудовувати товариські стосунки з іншими особистостями незалежно від відмінностей у світогляді за етнічними, расовими ознаками.

Необхідність людини у свободі та праві вільного вибору як умовах її саморозвитку, активності й самодіяльності доповнює означені принципи наступним принципом свободовідповідності, реалізація якого у вихованні національного самоствердження передбачає самоствердження і творчу самореалізацію кожного громадянина України, формування памолоді, здатної створювати та розвивати європейські цінності, сприяти консолідації української нації задля подальшого процвітання держави-нації. Щодо означеного справедливо зазначає О. Вишневський, що «визначальною передумовою розквіту творчих сил нації, як і окремої людини, є свобода» [3, с. 146]. Свобода особистості завжди постає перед ситуацією вибору та усвідомлення особистої відповідальності життєтворення, що забезпечує узгодження індивідуальних і суспільних інтересів. Українська нація самоствердиться за наявності свободи особистості й усього народу, де солідарність і справедливість є визначальними складовими громадянського суспільства. Розвиток особистості розглядається як явище соціальне, яке здійснюється у процесі оволодіння та визначається мірою опанування вихованцем надбань

культури. Тобто особистість творить себе із матеріалу культури, який подається їй вихователями, громадою, суспільством. І. Бех стверджує, що «розвиток особистості, безперечно, має бути вільним, без насильства і примусу, адже особистість і свобода – це два боки однієї медалі. Людина як суб'єкт вільної (доцільної, свідомо мотивованої) діяльності й кваліфікується як особистість» [1, с. 31]. Таким чином, в особистості повинно бути сформоване переконання про свободу її волі. Внутрішня свобода особистості відповідає її внутрішній волі. Вершинним моментом переживання особистістю свободи є процес прийняття рішення та формування чіткого наміру, як «я повинен», що втілюється у вольовій дії [1, с. 31]. Особистість повинна оволодівати досвідом відповідальної свободи вибору. Щодо зазначеного науковець І. Бех наголошує, що «досвід вільного і відповідального вибору є одним із найглибших джерел позитивних особистісних змін. Тільки за допомогою свободи можна підготуватися до свободи, тільки за допомогою співпраці можна підготуватися до співпраці, тільки за допомогою демократії можна підготуватися до демократії» [1, с. 32]. Як зазначає І. Бех, за такого підходу до виховання та введення у виховну практику поняття «особистісна цінність» «ідеться про докорінну смисложиттєву переорієнтацію індивіда, відповідно до якої осягнення й засвоєння ним особистісних цінностей ... пов'язане з виходом за межі егоїстичних інтересів та його власною центрованістю на морально-духовній культурі людства» [1, с. 9].

Принцип особистісної орієнтації враховує загальні закони розвитку особистості, її унікальності й неповторності, що передбачає культивування почуття самоцінності, упевненості в собі та визнання права на вільний розвиток і реалізацію здібностей, що сприяє визначенню оптимістично стратегічного шляху розвитку учнівської молоді та формуванню відчуття у кожного вихованця власної індивідуальності.

Акмеологічний принцип передбачає орієнтацію виховного процесу на досягнення найвищого морально-духовного розвитку та потенційні можливості особистості на основі засвоєння загальнолюдських та національних цінностей, що водночас полягає в забезпеченні психолого-педагогічних умов, які сприяють виявленню, розвитку та реалізації пізнавальної самостійності і смислотворчої самодіяльності особистості, її становлення як творця власного життя, здатного прогностично здійснювати свідомий вибір та відповідати за дії, вчинки, а також адекватно, мобілізовано й компетентісно реагувати на зміни, виклики життя та постійно самовдосконалюватися і досягати успіху.

Переживання духу партнерства, єдності й солідарності у спільній колективній діяльності передбачає принцип колективної активності, який полягає у формуванні активної життєвої позиції, толерантності, норм гуманної поведінки та розуміння і прийняття іншого, креативність, справедливість щодо себе та інших, здатність до самоконтролю, саморегуляції в колективі особистісному, де кожен є унікальним і незамінним, та співпраці задля досягнення спільного успіху як результату індивідуального чи колективного досягнення. Важливим є те, що основу процесу виховання національного самоствердження памолоді становить міжособистісна суб'єкт-суб'єктна взаємодія його учасників у контексті спільної діяльності, формується рівноправне спілкування, враховуються міркування та визнається право на відмінні судження. Дотримання принципу суб'єкт-суб'єктної взаємодії у спілкуванні та співпраці вихователя і вихованця сприяє прояву емпатії, рефлексії, творчого потенціалу, здатності до гуманної поведінки та ствердженню активної громадянської позиції. Європейський вибір українським народом цінностей демократичної держави надає можливість її самоствердження та кожної особистості зокрема і передбачає такі орієнтири світобачення, які спрямовані на інтерсуб'єктивність: творчу реалізацію Іншого за умов співбуття вільних відповідальних громадян на засадах справедливості, солідарності й свободи, де ставлення до іншого як до Іншого у громадянському суспільстві відбувається на основі взаємних вимог відповідальності кожного члена спільноти та слугує основою відповідальності за доручену справу, за людські стосунки перед собою, іншими, родиною, народом, нацією.

Реалізація означених принципів у процесі виховання національного самоствердження учнівської молоді сприяє виробленню життєво необхідних ключових компетентностей, дає

змогу досягнути складний імператив «Шляхом злагоди до процвітання» та втілити його у власну життєдіяльність, оволодіти мистецтвом гармонійно жити з собою та іншими, а саме: вироблення вмінь успішної взаємодії та комунікації, формування соціальних компетентностей «як інструмент підтримання стосунків для економічної і соціальної інтеграції в багатонаціональному та багатокультурному суспільстві» [4, с. 5], розвиток здатностей до емпатії, рефлексії, самопізнання, самоаналізу, корекції самооцінювання, саморегуляції, самовдосконалення і національної самоідентифікації.

Висновки. Таким чином, варто зазначити, що головним у вихованні національного самоствердження учнівської молоді є створення умов для розвитку особистості, її здатності до національного усвідомлення, самовдосконалення, саморегуляції, відповідальності, солідарності та відданості. Власне створення демократичного виховного простору відповідно до зазначених провідних принципів виховання національного самоствердження учнівської молоді надає можливість кожному вихованцю здійснити вільний вибір форм і видів діяльності та викликає прагнення до мобілізації всього свого інтелектуально-духовного потенціалу для досягнення успіху в інтересах Української держави-нації та формує почуття солідарності, спільної відповідальності за реалізацію поставленої мети.

Література:

1. Бех І. Д. Виховання особистості : підручник. / І. Д. Бех. — К.: Либідь, 2008. — 848 с.
2. Бех І. Д. Особистість у просторі духовного розвитку : навч. посіб. / І. Д. Бех. — К.: Академвидав, 2012. — 256 с.
3. Вишневський О. Теоретичні основи сучасної української педагогіки: посібник / О. Вишневський. — Дрогобич: Коло. — 2006. — 326 с.
4. Савченко О. Я. Ключові компетентності – інноваційний результат шкільної освіти / О. Я. Савченко // Рідна школа. — 2011. — №8-9. — С.4-8.

У статті висвітлено сутність національного самоствердження учнівської молоді. Визначено основні принципи виховання зазначеного феномену та окремі аспекти становлення сучасної системи національного виховання в умовах сьогодення. Обґрунтовано базові засади виховного процесу, спрямованого на становлення громадянина Української держави-нації. Стисло схарактеризовано сутність української нації. Акцентовано увагу на необхідності й дієвості складної багаторівневої системи підготовки на молоді до успішної життєдіяльності на засадах збереження наступності духовного і морального досвіду всіх поколінь українського народу.

Ключові слова: національне самоствердження, учнівська молодь, принципи, Українська держава-нація, українська нація, громадянин, виховний процес, національна система виховання.

В статье раскрыта сущность национального самоутверждения ученической молодежи. Определены основные принципы воспитания отмеченного феномена и отдельные аспекты становления современной системы национального воспитания в условиях нынешнего времени. Обоснованы базовые принципы воспитательного процесса, направленного на становление гражданина Украинского государства-нации. Сжато схарактеризовано сущность украинской нации. Акцентировано внимание на необходимости и действенности сложной многоуровневой системы подготовки молодежи к успешной жизнедеятельности на принципах сохранения последовательности духовного и морального опыта всех поколений украинского народа.

Ключевые слова: национальное самоутверждение, ученическая молодежь, принципы, Украинское государство-нация, украинская нация, гражданин, воспитательный процесс, национальная система воспитания.

In the article the essence of students' national self-assertion is revealed. The basic principles of education of this phenomenon and some aspects of the modern system formation of national education in today's conditions are defined. The basic principles of the educational process aimed at becoming a citizen of Ukrainian nation-state are substantiated. The essence of the Ukrainian nation is briefly characterized. The attention is paid to the need and effectiveness of youth complex multi-level training for a successful life based on preservation of continuity of spiritual and moral experience of all generations of Ukrainian people.

Keywords: national self-assertion, students, principles, Ukrainian nation-state, Ukrainian nation, citizen, educational process, national system of education.